

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

פרשת וארא – תשפ"ב

זמני השבת
ירושלים
כניסה
16:20 דק' 31
יציאה
17:23

כיצד מנהיג הקב"ה את עולמו

בפרשתנו, פרעה לוקה בשבע מכות ראשונות מתוך עשר המכות שמביא הקב"ה על מצרים. בפרשה הבאה, פרשת בא לוקה פרעה בשלוש המכות האחרונות ובניי יוצאים ממצרים.

במכת הברד כתוב "כִּי בַפֶּעַם הַזֹּאת אֶנִּי שֹׁלֵחַ אֶת כָּל מַגְפָּתֵי אֵל לְבָדָד וּבַעֲבֹדָיִךְ וּבַעֲמֻדָּיךְ בְּעִבּוֹר תִּדְעֶנּוּ כִּי אֲנִי קֹמְנִי בְּכָל הָאָרֶץ". מפרש רש"י: 'כל מגפותיי- מכאן למדנו שמכת בכורות שקולה ככל המכות. השפתי חכמים תמחה על פירוש זה, מה עניין מכת בכורות כאשר אנו במכת הברד? "אין פירוש מכת בכורות, דאם כן מה בא להשמיענו כאן? על כן, מכת בכורות פירושה מלשון ביכורים ונקראת כך על שבברד לא לקה (אלא) רק התבואה שבכרה ובשלה כל צרכה, כדכתיב 'כי השעורה אביב והפשטה גבעול' כדפירש רש"י שבכרו. ואם תאמר בפרשת שמות פרש רש"י בפסוק 'הנה אנכי הורג את בנך בכורד' שמכת בכורות קשה מכולן. ויש לומר דוודאי בעיני פרעה קשה מכת בכורות מכולן, אבל בעיני העם מכת ברד קשה להם יותר. שלא היה להם מה לאכול".

ביאור נוסף: רש"י מתכוון בדבריו שמכת הברד שקולה כנגד ששת המכות שכבר לקה בהם פרעה. אם כך, נמצא שלקה פרעה בשש מכות, ומכת הברד היא כנגד שש מכות, ביחד 12, לאחר מכן לקה בארבע ובחושך עוד שתיים, סה"כ ארבע עשרה מכות ולבסוף מכת בכורות שהיא כנגד כל המכות כולם. וזו כוונת הדברים את כל מגפותי.

אור החיים הקדוש אומר: "ומה שאמרו ז"ל (רש"י) ששקולה מכת בכורות כנגד כל המכות, אולי שזו שקולה כנגד כל שלפניה שהם שש מכות ומכת בכורות שקולה כנגד כל שלפניה ומכת ברד בכלל, וכשאתה בא למניין תהיה מכת בכורות שקולה כנגד י"ד מכות, ולא הנאני דרך זה. והנכון בעיני שנתכוון לומר אליו כי באמצעות מכה זו יטה לבו להבין להרגיש במגפות שהביא עליו ה', יובן כי בכל מכה ומכה שהביא עד עתה לא היה מחליט פרעה בדעתו כי הם מאלוקי היכולת והיה תולה במכשפות ומעשה שדים, וזה לך האות שגם החרטומים עושים כן, והגם שהיתה מכה שאמרו החרטומים אצבע אלהים היא (במכת הכינים), יש מקום לפרעה לחשוב כי אפשר כי האנשים ההמה (החרטומים) לא השיגו השגת משה ואהרן במכשפות ואומרים כן ולעולם ימצא אדם מכשף שיעשה כן. לזה אמר אליו ה', כי בפעם הזאת באמצעות המכה אשר אביא עליך אני שולח את כל מגפותי שכבר הבאתי עליך אל לבך, פירושו- שתדע כי לא מעשה כישוף ושדים המה, אלא מעשה אלהים, והוא אומרו **מגפותי** בכינוי העושה אותם, כי בראותך מכה נפלאה אשר אין יכולת לשד וכשוף לעשות אפי' דומה דדומה להוריד אש מן השמים (הברד ירד אש ומים ואין שום כישוף שיכול להוריד אש מהשמיים).

היכן מצאנו שירדה אש מהשמיים? אצל אליהו בהר הכרמל. לא סתם בחר אליהו שהורדת אש מהשמיים היא תהיה האות אשר מי שיצליח להורידה מן השמיים, אלוקיו הוא האלוקים האמיתי. כיוון שאש לא ניתן להוריד ע"י מעשי כשפים וכאשר הוריד אליהו את האש, אמרו כולם "ה' הוא האלוקים".

נמצא, לפי הדברים שע"י מכת הברד, אין עוד אפשרות לפרעה לתלות את המכות בכשפים או קוסמות, אלא רק בה' יתברך.

אומר **הגר"א** בספרו אדרת אליהו: שלושה לגיונות קשות של הקב"ה והם מים, רוח ואש שבהם נפרע מהרשעים בדור המבול, דור הפלגה ובסדום ועמורה. והנה במכת ברד כתוב ויהי קולות וברד ואש. קולות הוא הרוח, ברד הוא המים ואש זו אש וזהו שנאמר כל מגפותי. (בדור המבול הטביעם במים, בדור הפלגה השתמש ה' ברוח והפיצם בכל תבל, בסדום המטיר ה' אש. במכת ברד השתמש ה' בשלושת הכוחות ובלית ברירה אמר פרעה 'ה' צדיק ואני ועמי הרשעים' כיוון שנשבר פרעה מעוצמת המכה וזו הכוונה כל מגפותי, תמצית הכוחות שה' הכה בהם בעבר). והנה ידוע כי דיבור האדם כלול משלושה, אש מים ורוח וכך מסביר הרב את דברי הגמרא בבא מציעא על מי שאינו עומד בדיבורו, "מי שנפרע מדור המבול במים ומדור הפלגה ברוח ומאנשי סדום באש וממצרים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו (כמה חמור אם אדם לא עומד בדיבורו)". מגלה לנו הגר"א, שהקב"ה נפרע מפרעה על שחטא בדיבור, שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו. הדיבור כלול מאש מים ורוח ולכן נענש בשלושתם וגרם לו להגיד ה' צדיק!

דברים אלו עד כאן הם הקדמה לשאלתנו על הפרשה, אנו רוצים להבין, מדוע לא פתח הקב"ה במכת הברד והיה שובר את פרעה כבר בתחילה? מדוע נתן לו הקב"ה אפשרות לתלות את המכות בכישופים? הרי כאשר אדם רוצה להילחם עם האויב, הוא מנחית עליו מכת מחץ בתחילה וזורה בו פחד על מנת שידע שאין כדאי לו להילחם עימו.

ועוד, במכת הברד כתוב שפרעה אומר חֲטָאתִי הִפְעַם? הֲיֵהָ הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים, הֲעִתִּירוּ אֵל יְהוָה וְרַב מְהִיֵּת קֶלֶת אֱלֹהִים וּבָרָד וְאֲשֶׁלְחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסְפְּנוּ לְעַמְדִּי. מדוע הקב"ה לא מנחה את משה להתנות את תפילתו להפסקת המכה בהוצאת ישראל ממצרים? היה אומר משה לפרעה, אני מוכן להתפלל עליך רק כאשר יהיה העם מחוץ למצרים ובכך בעצם לא לתת אפשרות לפרעה לחזור בו.

אלא, וודאי שיש כאן תכלית אחרת ולא עצם היציאה ממצרים.

שאלה נוספת מתעוררת מדברי הגמרא בסנהדרין (לט): 'בצאת לפני החלוצי' (נאמר ביהושפט, כשיצא להילחם בעמונים שבאו עליו) ואומרים הודו לה', כי לעולם חסדו. אמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב? (הודו לה' **כי טוב**, כי לעולם חסדו) לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים. דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה?' (בזמן שטבעו המצרים בים סוף) באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה. אמר להן הקב"ה, מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני? ונשאלת השאלה, הרי בפרשת בשלח אומר הקב"ה "וְאֲנִי הִנְנִי מִחֲזֵק אֶת לֵב מִצְרַיִם וְנִבְאוּ אֶחְרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בְּפִרְעֵה וּבְכָל חֵילוֹ בְּרָקְבוֹ וּבְפִרְשָׁיו" מכאן משמע שהקב"ה מכניס את המצרים לים, אם לא היה מכניסם, לא היו טובעים. אם כן, מה הטענה של הקב"ה מעשי ידי טובעים ואתם אומרים שירה? ה' הכניסם והמלאכים אומרים שירה על מעשיו של הקב"ה.

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

שבת שלום! הרב דוד לוי

בפרשה הקודמת משה מבקש מפרעה שישחרר את ישראל ופרעה לא רק שאינו משלחם אלא מכביד את העבודה. משה חוזר להקב"ה וטוען בפניו "למה הרעלתה לעם הזה למה זה שְׁלַחְתָּנִי, וּמָאָז בָּאתִי אֶל פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַעְתָּ לְעַם הַזֶּה וְהַצַּל לֹא הַצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ". מדוע משה מופתע וטוען כך? הרי עוד לפני ששלח אותו הקב"ה לפרעה, אמר לו הקב"ה בפירוש שפרעה לא ישלח את העם עד אחרי שיכה בו: "וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּכֶת מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ וְלֹא בְּיַד חֲזָקָה, וְשִׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְהִפִּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרָי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם".

אומר המדרש (רבה): "וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלִלּוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מָה הָאֲדָם שֶׁיָּבֹא אַחֲרָי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר כָּבַר עֲשׂוּהוּ "הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה. כיצד נאמר על משה, לפי שכבר הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שלא יניח אותם פרעה לילך שנאמר, "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו". ומשה לא שמר את הדבר הזה, אלא בא להתחכם על גזירתו של הקדוש ברוך הוא והתחיל אומר ה"למה הרעות לעם הזה". התחיל לדון לפניו ועל זה נאמר שאותה חכמה ודעת של משה, של הוללות וסכלות היו. "כי מה האדם שיבא אחרי המלך"? וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, את אשר כבר עשוהו מה שכבר גילה לו שהוא עתיד לחזק את לבו".

אם כן מה גרם למשה לבוא בטענה כלפי הקב"ה? אלא שמשה הבין שפרעה לא משלח את ישראל, אבל הוא לא שיער בדעתו שהעבודה תכבד. ומדוע היה צריך את הכבדת העבודה? שזו גזירת ברית בין הבתרים. שכתוב, 'וישלחו מעמק חברון'- מעצה עמוקה של צדיק הקבור בחברון (אברהם). הקב"ה אומר לאברהם, אני צריך לצרף את עם ישראל, לנקותם מהסיגים. מה אתה מעדיף? שיעברו את הייסורים בגלות או בגהינום? אמר בגלות, גזר הקב"ה 400 שנים. האר"י מגלה שאם היו נשלמים כל ה-400 שנים במצרים, לא היו עוד גלויות לישראל. אך כיוון שעוד רגע היו נכנסים לשער החמישים בטומאה שממנו לא היו יכולים לצאת, הוציאם הקב"ה לפני הזמן ולכן רק עשרים אחוז יצאו ממצרים וגם מתוך מי שיצא יש ערב רב שעד היום זורים הרס ואין אנו יכולים להתנתק מהם כיוון שלא הושלם הזיכוך. הקב"ה יכול להוציא את ישראל מהר אבל הוא רוצה להציל כמה שיותר נשמות. יתכן ואם לא היה פרעה מכביד את העבודה, היו יוצאים ממצרים רק עשרה אחוז.

לאחר טענת משה אומר לו הקב"ה, 'עתה תראה'- כמו שראית שהתאמץ פרעה להחזיק את ישראל, כך תראה שיתאמץ לשלחם בכל כוחו. מידה כנגד מידה, כנגד מה שהפיצם בכל מצרים לקושש תבו, כך יתאמץ לגרשם מארצו ויקפיד שלא יישאר שם אפילו אחד.

נמצא שעפ"י המעשים של האדם, שולח לו הקב"ה נסיונות או קשיים מידה כנגד מידה. אם נפגע אדם בפרנסה יבדוק שהוא מתנהג ביושר. נפגע בכבוד, ייתכן והוא גאוותן ועל זה הדרך. הקב"ה שולח לכל אחד מסר ישיר המיוחד לו. כך עשה ה' עם פרעה בכדי שיבין שהדבר ממנו יתברך.

עלינו להתבונן ולהבין שהקב"ה מדבר איתנו בכל רגע ובכל מעשה. הוא רוצה שנבחן את דרכנו, נשפר את מעשינו ונשוב אליו. שלא נתלה את תקוותינו בבן אדם אלא, רק על הבורא יתברך. כמובן שמוטל על כל אחד לעשות את ההשתדלות אך במבחן התוצאה עלינו לדעת שה' אחד ושמו אחד! הוא הפועל הכל בעולמו.

בכדי ליישב את הדברים, נביא את דברי הספורנו (שמות, ז, א): "הנה בהיות האל חפץ בתשובת רשעים ולא במיתתם, כאמרו חי אני נאם ה', אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב הרשע מדרכו וחייה (הקב"ה לא סוגר חשבונות, הוא מעוניין בתיקון המעשים). אמר (הקב"ה) שירבה את אותותיו ואת מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה, בהודיע להם גְּדֻלּוֹ וְחִסְדּוֹ באותות ובמופתים, כאמרו בעבור זאת העמדתך, בעבור הראותך את כחי (הקב"ה מגלה את כוחו במצרים בכדי שיבינו המצרים שיש מנהיג לעולם הוא בעל הכוחות כולם ואין כאן כל כישוף ועושה הכל בחסדים גמורים לא לעונש אלא, לעורר בתשובה) ועם זה הייתה גם כוונה שישלח את ישראל וייראו (המכות היו גם בעבור ישראל, שיעזבו את הע"ז שהיו שקועים בה ועדיין הדבר לא פעל עליהם היטב והראיה שיצאו רק עשרים אחוז מישאל מארץ מצרים. מעניין שגם היום אנו עדים לזעזועים גדולים במדינה ובדת והדבר מעיד על כך שעלינו לשפר ולהתאמץ בעבודת ה' שלנו ולא לעשות את הדברים בכדי לצאת ידי חובה), כאמרו למען שיתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר. ואין ספק, שולוא הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישראל בלי ספק (מכוח המכות הקשות), לא על צד תשובה והכנעה לאל יתברך, שיתנחם מהיות מורד, אף על פי שהכיר גדלו וטובו, אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את צרת המכות, כמו שהגידו עבדיו באמרם הטרם תדע כי אבדה מצרים וזאת לא ייתה תשובה כלל. אבל אם היה פרעה חפץ להכנע לאל יתברך, ולשוב אליו בתשובה שלמה, לא היה לו מזה שום מונע (הקב"ה מעולם לא סגר בפני פרעה את האפשרות לתשובה). והנה אמר האל יתברך ואני אקשה את לב פרעה, שיתאמץ לסבול המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל, למען שיתי אותותי אלה בקרבו, שמהם יכירו גודלי וטובי וישבו המצרים באיזו תשובה אמתית. ולמען תספר אתה ישראל הרואה בצרתם, באזני בנך להודיע שכל אלה יפעל אל עם גבר להשיבו אליו, וזה כשיפשפשו במעשיהם בבוא עליהם איזה פורענות". נמצא כי כל מה שהקשה ה' את לב פרעה, היה על מנת שיצליח לעמוד במכות ומתוך חסד לאפשר לו לחזור בתשובה על מעשיו והשאיר לו את דרך התשובה פתוחה.

על כן נותן הקב"ה את המכות בהדרגה ולא מתחיל במכת מחץ, כי אין מטרתו של הקב"ה רק להוציא את ישראל ממצרים. אלא, שיכירו המצריים בה' יתברך ויעשו תשובה כלשהי, ועל אף מה שחוו וראו המצריים הם בחרו שלא להכיר בבורא ברוך הוא. בניגוד למצריים, על יתרו חותן משה נאמר, וישמע יתרו. מה שמע? קריעת ים סוף ויציאת מצרים. הצליח יתרו לראות את יד ה' ולהאמין בו, מה שלא הצליחו המצריים וזו התכלית של הקב"ה במכות מצרים. וודאי שאם התכלית הייתה להוציא את ישראל ממצרים, מכת בכורות הייתה המכה הראשונה ולאחריה היו יוצאים ממצרים. הקב"ה מאפשר לפרעה לספוג את המכות ואינו סוגר בפניו את התשובה, הקב"ה מחפש את ההכנעה של פרעה והמצריים כלפיו. וכל הייסורים שמביא הקב"ה על מצרים ועל האדם בכלל תכליתם לגרום לאדם לבדוק מעשיו ולשפר אותם.

לפי הספורנו חלק מתכלית המכות הוא לספר לילדים, כי כך הקב"ה פועל בעולמו עם כל אדם. שלעיתים נותן לו מכה וזאת בכדי להשיבו אליו. אם היו מבינים זאת המצריים והיו אומרים מי כמוך באלים ה', לפני שטבעו בים היו יכולים להינצל. לכן יידע כל אחד, כי הקשיים והצרות שבאות עליו, נובעות מרצון ה' שנבדוק את מעשיו ונשתפר.

הקב"ה מתכנן בקפידה את עניין המכות ולא בכדי הוא מכוון שכל מכה תאריך שלושה שבועות ולאחריה שבוע שקט, השבוע הזה אמור לשמש לחשבון נפש. זה העומק בטענת הקב"ה "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה". הקב"ה לא רצה להביא את המצרים לטבוע בים, הוא רצה שיכירו בו עוד במצרים, שישלחו את ישראל מהכנעה לה' ולא מפחד המכות ויגידו ה' צדיק גם לאחר שסרה מהם המכה. לכן אומר הקב"ה, אל תגידו שירה! זה לא הרצון שלי.

מוקדש לרפואת איתי רפאל בן מירה, רבקה בת שרה, ישראל מדכי דוד בן שמעון צבי, רון בן מתילדה ולעילוי נשמת לאה בת רחל

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

שבת שלום! הרב דוד לוי